

ХАНТЫ ЯСАҢ

Основана
1 ноября 1957 года

14.03.2024
№5 (3641)

Имет ёмаңхәтл пида!

Нях воша Вүдең ёх ёмаңхәтла «Увәс хурамәт» якты тәхи имет юхтыйдсәт .Л. Гурьева верум хур

Округ кәща
не пида
вәйтәнтупсы

» 2

Мет апрәң па
пәсты күруп
ёх кәсупсы

» 8-9

Рәт
хәнты ясәл
елды тәлдә

» 11

Округ кәщә не пида вәйтантупсы

Вотас тыләщ 26-мит хәтлән Ёмвошн Арт-резиденция хотн округ кәщә не Наталья Комарова пида вәйтантупсы вәс. Айкеләт әкәтты 106 хуят тыв юхтыйлсәт, дыв хәлүм мултас щос мәр округ кәщә не эвәлт 43 вер оләңән иньщәссәт.

▲ Н.В. Комарова

▲ Вәйтантупсыя юхтум хуятәт

Мет сыры «Новости Югры» округ газетайн айкеләт әкәтты хә А. Нейман иньщәсәс:

» Наталья Владимировна, нәң ванкүтды округ мир пида вәйтантылдән, мосты верәт ләщәтты оләңән путәртлән. Муйсәр верәт ин рәпитләт?

Юхды округ кәщә не лупәс:

» Па муй. Арсыр верәт тывсәт. Щиты мұң округевн тывум «Победа – одна на всех» вер па хон пеләк мұвәтн ләщәтты питсы. «Мой добрый бизнес» нәмпи Россия мұвтәд мир кәсупсы сайт хуща иса Россия мұвәт эвәлт 866 арат ям вер оләңән хәншман вәл, щит эвәлт Югра мұвев 28 вер – щит шеңк ям! Итәх верәт оләңән луплудм. Щиты Мегион вошәң хә Константин Щербенин «Резиденция для пожилых» вер ләщәтәс. Солнечной вошәң не Малика Башаева мәшәң нявремәт пида хәтл мәр рәпитты пәта «Сорни туман нядум» тәхи пүншәс.

Сәрханл вошәң не Ольга Аминова пәл мәшәт тайты, вевтама хәләнтты ех пәта «Аудиофон» тәхи пүншәс.

«Российская газета» хуща рәпитты не Е. Овчинникова иньщәсәс, муйсәр верәт «Хоттәд ех» ола Югра мұвн ләщәтлүйт? Юхды Н.В. Комарова ястәс:

» Мұң хущева немасыя «Аңкия йилудм» нәмпи сертификат версы. Ин щит сертификат еша холудтум юпийн 180 не няврем тайләт. Тәм ол вұш эвәлт кимит няврем тайты хоттәд ех «Югорской семейной капитал» еша холудләт, сырышәк ичимәщ ут тәп хәлмит няврем сема питум юпийн мәсы. Щимәщ нәтупсәт унтасн тәнял мұң хущева 30 щурәс няврем сема питәс.

Мирхотн лұв ар няврем тайты хоттәд еха нәтупсәт оләңән иньщәссы. Кәщә неңев юхды лупәс:

» Йилуп федеральной поступсы щирн, ар няврем тайты хоттәд еха йиңк, хошум, нуви тūt мәты верәт

па хот йилпатты вер пәта юхды сұхуптәты вух 30% арат мәды. Округевн 50% арат вух юхды сұхуптәты питды, тәп йиңк, хошум па нуви тūt мәты верәт пәта. Ин округевн 43 щурәс ар няврем тайты хоттәд ех вәл.

СВО хуща даясты ех оләңән иньщәссы, муйсәр вухәң нәтупсәт лыв Югра мұвевн тайләт? Юхды округ кәщә не лупәс, округевн немасыя поступсы вұсы – далы эвәлт рұтыщәты юхтум па елды даясты мәнум хуятәта билетәтләтты пәта 25 щурәс шойт вух мәды.

Сәрханл вош пұңәлн Ас шәпи омәсты нурум оләңән кәщә неңев эвәлт уша йис, 80% арат рәпата версы.

Ма кәщә не Наталья Комарова иньщәссем, Манстәр па Нуви сәңхум районңан мир иньщәсләт, хән Андра кәрт пұңәлн Ас шәпи нурум верты олңитды?

Лұв юхды лупәс:

» Ши нурум 2029-мит олн верты олңитләв, 2033-мит олн етшуптәләв. Ши вән вера 65 миллиард шойт вух мәнл. Тәм нурум верум юпийн машинайт йәңхты кев әшәт верты мосл, щирн мұң ши верн Ямал мұв кәщәйт пида рәпитлүв.

Хотәт омәсты вер оләңән иньщәссы, Н. Комарова юхды ястәс:

» Мұң хущева ар хуят лыв саттәда хотәт омәссәт, щит 40 мултас процента арат, щит 955 щурәс квадратной метра хотәт. Мәнум 2021-2022-мит олңән мәр 900 щурәс мултас квадратной метра хотәт омәссүв, тәм ол миллион щурәс квадратной метра омәсты мосл. Тәнял 10 щурәс хуят катра хотәт эвәлт йилуп хотәта касәлсәт.

Тәнял 2300 няврем пәта нәл, әшкола, 13 ай леккәр хот омәссы. Тәм Арт-резиденция хот ищи тәнял пүншысы. Нягань вошн вокзал хот пүншысы. Тәм ол нивл йилуп әшкола пүншды, ит – Ёмвошн. Сәрханл вошн әрәңащомәңа йиты хәлүм хот омәсды, Урай вошн стационар хот омәсты вер сұхнәл.

Мұв илпи питы вуй вұты тәхи оләңән иньщәссы, юхды Н. Комарова лупәс, юхи хәщум оләтн 4,5 щурәс мұв илпи питы вуй вұты тәхи пүншысы. Тәнял йилуп месторожденияйт пүншыйт, ол мәр 210-230 миллион тонна арат мұв илпи вуй вұды. 2025-мит олн мұң округевн 13 миллиард тонна арат питы вуй талды.

Путәр хәншәс:
Людмила Гурьева

В.В. Узель, П.Т. Молданов па Т.П. Бахтиярова

Вэйтантупсы пурайн. П. Молданов верум хур

Муй вўрн айлат ёх карты щўңкәт мухты рәт ясаңа хуцты

Москва вошн ВДНХ хуца «Россия» мўв луват ванлтупсы вәлум пурайн Сбер немуп вән хот йитн тәнлуп тыләщ 21-мит хәтлән, хән иса мўвев луваттыйн рәт ясаң тайты ёмәңхәтл вәс, ёх яха вәйтантийдсәт. Щи әктупсы немл «Муй вўрн айлат ёх карты щўңкәт мухты рәт ясаңа хуцты».

Щи мирхот «Знание» тәхи хуца рәпитты ёх ләщәтсәт. Әктупсыя арсыр мўв сўңәт эвәлт тәм верәт яма вәты ёх әктәщсәт, дыв вәлты мўвладн рәт ясаң елды тәты пәта вера ар вер верләт.

Щи ёх күтн: «Коренные малочисленные народы России» тәхи ух хә, Карелия мўв эвәлт «Центр поддержки коренных народов па общественной дипломатии «Молодая Карелия» кәща хә Алексей Цыкарев; Ямал мўвн Пулңавәт вошн вәлты «Ямал-потомкам!» тәхи хуца рәпитты эви Нечей Сэротәтто; рәт ясаңән арәт ариты эви, Красноярской край хуца шуши мирәт ассоциацияйн рәпитты эви Ксения Кручинина; рәт ясаңән ариты хә, йилуп нарәсты сый верты па арәң пурәт хәншты хәннәх Руслан Ивакин; «Организация объединённых наций» немпи шуши мир правайт лавәлты экспертной тәхи хуца ясаң тайты хәннәхә,

«Объединение коренных малочисленных народов «Союз» тәхи хуца вәлты ух не Антонина Горбунова, «Хәтл» немпи Ас-угорской театрән рәпитты режиссёр ики Виктор Евдокимов.

Тәм әктупсы пўншумн «Сбер лекторий» хуца рәпитты ими Эльза Попова мет олаң ясаң вўс. Лўв мир ешалт ям вўща ясаң лупәс:

» Мўңева вера әмәщнынты тәта шивәдәты, «Россия» мўв луват ванлтупсы хуца вантты. Тәта нын семн вантләты, муй вўрн мўң мўвев вәл, нын арал пеләк йис верәт уша верләты, тәм йис верәт вантләты.

Тәм әктупсы тәты ух хә Алексей Цыкарев юхтум мир пәда пурәртәс, муй вўрн мўв луваттыйн тәм йисн вәлты мирев рәт ясаңәт пәда керләсәт. Щәлдта әкмум ёха павтәс, муй олаңән тәмхәтл пурәт мәнл:

» Тәмхәтл мўң әктәщсўв мўвев луваттыйн рәт ясаң тайты ёмәңхәтл пәта. 2000-мит ол олңитумн ЮНЕСКО па «Организация Объединённых Наций» генеральной ассамблея щимәщ ёмәңхәтл щи версәт. Тәм ёмәңхәтл кашәң мўв сўңән арсыр рәт ясаңәтн пурәртты ёхн вера вана тайла. Мўң тәта әктәщсўв пурәртты пәта, муй мўвев луваттыйн верты рәт ясаңәт елды хәщуптәты пәта, сыр-сыр ясаңәтн елды пурәртты пәта. Па тәта пурәртлўв, муй вўрн мўң тайты рәт ясаңлўв па мира павәтты, муй вўрн мўң йис вәлупсылўв па ёха павәтты. Ин хәлмит ола щи йис, хән мўв луваттыйн рәт ясаңән пурәртты ёх пәта яң ол верса. Щитищи ООН верум оләт, тәм оләтн пәкты кемн арсыр верәт верты мосл, щит рәт ясаңәт елды тәты пәта.

Щәлдта Алексей Цыкарев тәм әктупсы верум ёха, «Знание» тәхи, Югра кәща ёха тәм ям мирхот әктум

пәта па Сбер хот йитн рәпитты хуятәта тәмәщ ям хот йит миюм пәта ям ясаң лупәс.

Әктупсы хуца арсыр проектәт олаңән пурәт мәнәс, мәта угәт айлат рәт ясаңа хўщты пәта верман вәлләт. Пурәт театр, медиа, нарәсты верәт олаңән мәнәс.

Ёх пурәртсәт, муйсәр ям верәт айлат ёх рәт ясаңа хўщты пәта, ясаң елды тәты пәта дыв версәт. Щи олаңән Россия мўвевн арсыр мўв сўңәтн вәлты ёх пурәртсәт. Па пурәт мәнәс, муй вўрн рәт ясаң йис вәлупсийн вәлты ёха нәтл, муй вўрн рәт ясаң вўлы тайты увәс мира нәтл. Әкмум мир пурәртсәт, муй вўрн рәт ясаң па йис верәт яха талты. Тәм әктупсийн мет мосты ясаң, мет вана тайты ясаң – щит рәт ясаң. Рәт ясаң мухты мўң увәс мирев па арсыр мўв сўңәтн вәлты мирев тәлаңа, яма елды вәлты питләт. Мўң арсыр мўвәт хуца арсыр ясаңәт сащты питләт, арсыр пурәт сащты питләт па вәлупсәв яма мәнты питл.

Пурәт хәншәс:
Пётр Молданов

Тэнлуп тылӑщ 21-мит хӑтлӑн Ёмвошн «Ясӑҥ – щит мир лыпел» немпи вӑн мирхот вӑс. Щит вӑнлтӑты верӑт па культура верӑт тӑты департаментӑн ӑх лӑщӑтсӑт. Мирхотн шуши мир ясӑҥт пида рӑпитты тӑхет ӑх рӑпата верлӑл ванлтӑсӑт, щит «Хӑтл» немпи Ас-угорской театр, «Торум Маа» немпи йис пурмӑсӑт шавиты тӑхи, Ас-угорской институт, округ мир творчества хот, «Лылӑҥ союз» нявремӑт вӑнлтӑйлты тӑхи па па тӑхет ӑх.

«Хӑнты ясӑҥ» па «Луима сӑрипос» газетайӑҥӑн ӑх верлӑл олаӑҥӑн путӑртсӑт

В.Е. Енов нявремӑта хӑнты моньщ путӑртӑл

Л.Т. Гурьева пушкиета хурӑт хӑншты нӑтл, Н. Рагимова верум хурӑнӑн

Вӑн мирхота юхтум мойӑҥ ӑх арсыр мосты верӑт олаӑҥӑн уша павӑтсӑт, хурӑт хӑншты, аканят ӑнтты па па шуши мир йис верӑта вӑнлтӑйлсӑт, хӑнты па вухаль ясӑҥӑнӑн моньщӑт хӑлӑнтсӑт, шуши мир юнтутӑтн юнтсӑт, ванлтупсӑт, лӑҥӑлтупӑт шивӑлӑсӑт. Шив хӑтл мӑр Ёмвош ашколятн вӑнлтӑйлты нявремӑт па вошӑҥ мир юхтӑйлсӑт.

«Хӑнты ясӑҥ» па «Луима сӑрипос» газетайӑҥӑн рӑпитты ӑх ищи «Ясӑҥ – щит мир лыпел» мирхотн мойӑҥ ӑх пӑта этнхот лӑщӑтсӑт. Олаӑҥн «Хӑнты ясӑҥ» газетайн хӑншты хӑ Владимир Енов нявремӑт пида вӑйтӑнтӑлӑс. Лӑв пушкиета путӑртӑс, хутыса айтелн моньщӑт хӑлӑнтӑс, хутыса щитӑт хӑншты олӑнтӑс, щӑлта хӑнты па рӑщ ясӑҥӑнӑн моньщӑт па стихотворения лӑҥтӑс. Нявремӑта «Ома» («Аґки») немпи ар хӑлӑнтты ӑмӑщ вӑс, щи ар Владимир Его-

рович хӑнты ясӑҥӑн арийс. Нявремӑт хӑлӑнтман лупсӑт, хуты хӑнты ясӑҥ – щит депӑт па ушхӑль ясӑҥ.

Щӑлта мирхотн «Луима сӑрипос» вухаль газетайн хӑншты не Галина Кондина «Лылӑҥ непок» верев олаӑҥӑн путӑртӑс. Вантӑ, 2024-мит ол, Ас хӑлты тылӑщ вӑш ӑвалт хӑнты па вухаль газетайӑҥӑн рӑпитты ӑх хӑншум путӑртлӑл рӑт ясӑҥӑнӑн путӑртлӑт, щи путрӑт «Хӑнты Манси Мир» сайтӑв хуца хӑлӑнтты рӑхл.

Галина Рудольфовна щиты лупӑс:

» Учӑнойт луплӑт, хуты хӑнты па вухаль ясӑҥӑн елды вӑшты щир тӑйлӑҥӑн. Щирн мӑҥ, рӑт ясӑҥӑн айкелӑт хӑншты ӑх, иса муй верлӑв, лӑлн рӑт ясӑҥӑлӑв давӑлты па интернет унтасн елды тӑты. Интӑм щи ясӑҥӑн вӑнлтӑты ӑх хӑнты па

вухаль мир ясӑҥӑнӑн путрӑт хӑлӑнтты щир тӑйлӑт.

Щи юпийн мӑҥ «Хӑнты моньщӑт» немпи киникаев ванлтӑсӑв. Щи киника мӑҥ мӑнум олн ӑсӑлсӑв. Щи олаӑҥӑн нявремӑта Людмила Гурьева ясӑҥ тӑс:

» «Ленин пӑнт хӑват» олаӑҥмит газетаев 1957-мит олн ӑтӑс. 67 ол мӑр щи непокн ар моньщ, йис путӑр, ар хӑншсы. Мӑҥ, хӑнты ясӑҥӑн айкелӑт хӑншты ӑх, «Ленин пӑнт хӑват» катра газетаятн хӑншум моньщӑт кӑншсӑв, вӑйтсӑв, рӑщ ясӑҥа тулмащтӑсӑв па и киникайн ӑсӑлсӑв. Щи киника рӑщ нявремӑт лӑҥӑтты щир ищи тӑйлӑт, иса моньщӑт хӑнты па рӑщ ясӑҥӑнӑн хӑншман вӑллӑт. Мосл лупты, щит 1950-1970-мит олӑтн хӑншум моньщӑт. 2023-мит олн округ дума депутат Еремей Айпин миюм вухӑт унтасн щи

киника ӑтӑс, щирн мӑҥ лӑвела вӑн пӑмаципа ясӑҥ луплӑв.

Мосл лупты, киника хурамӑҥ хурӑтн хурамтсы. Ас-угорской институтн рӑпитты не, Россия мӑвев художникӑт Союз тӑхия луӑнум не Наталья Жеманская кашӑҥ моньща кӑт хур хӑншӑс, щирн нявремӑта ӑмӑщ щи киника лӑҥӑтты питл.

«Луима сӑрипос» газетайн хӑншты не Людмила Теткина нявремӑта путӑртӑс, хутыса мосл хӑнты па вухаль моньщӑт хӑват комикс немпи хурӑт хӑншты. Лӑв олӑлӑн вухаль ясӑҥӑн, щӑлта па рӑщ щирн «Тылӑщ па Хӑтл» немпи вухаль моньщ лӑҥтӑс. Щӑлта кашӑҥ няврем щи моньщ хӑват комикс немпи хур хӑншӑс. Мосл лупты, щит пушкиет ӑмща хӑншсӑт, хурамӑҥ хурӑт тывсӑт.

Путӑр хӑншӑс:

Надежда Рагимова

www.khanty-yasang.ru

Няx вошн олаңмит пўш Вўлең ёх хЌтл, постЌсы

Ай кер тылЌщ 9-мит хЌтлЌн Няx вошн йилуп рўтыщЌты тЌхийн велщи Вўлең ёх хЌтл вЌс. Щи ёмЌхЌтл «УвЌс мир» немпи шуши мир йис вЌлупсы лавЌлты тЌхи па «Няx вошЌ арсыр мирЌт лЌхсЌңа вЌлты тЌхи» ёх лЌщЌтсЌт.

«УвЌс мир» немпи шуши мир йис вЌлупсы лавЌлты тЌхи кЌщЌ не Татьяна Касьянова лупЌс:

» Ма Тасманов вухаль мир рЌт эвЌлт йилум. АңкЌкем айтелн мўнев йис вЌлупсы лавЌлман тЌйты вЌнлтЌс. Щирн ма хўвн Няx вошн шуши мир йис вЌлупсы лавЌлты тЌхи пўншты лЌңхасум. Ас хЌлты тылЌщ 23-мит хЌтлЌн щи тЌхи пўншсўв па олаңмит шуши мир ёмЌхЌтл лЌщЌтсўв. Мўң арсыр тЌхет эвЌлт мойң ёх вохсўв, хулыева мира вЌн пЌмЌщипа луплум.

Мосл ястЌты, Няx воша Нуви сЌңхум, МанстЌр районңЌн, Югорск, Ивдель па Ёмвош эвЌлт мойң ёх юхтыйлсЌт.

Метсыры Няxвош кЌщЌ лЌңкЌр хЌ Заур Гусейнов вўщЌ верман лупЌс:

» Мўң шуши мир мўвн вЌллўв, щирн щимЌщ ёмЌхЌтлЌт шеңк мослЌт.

▲ Леонид Пяк вошЌн мир вўлы ЌхЌлн тЌтылЌс

Мўңева вЌты мосл, муй щирн йистелн тЌта УвЌс мир вЌсЌт. Шеңк лЌңхалум, лЌлн Вўлең ёх хЌтл йма ат мЌнЌс па елды ищимЌщ шуши мир ёмЌхЌтлЌт ванкўтлы ат лЌщЌтсўв.

Округ дума депутат не Татьяна Гоголева тЌм вошн шуши мир йис вЌлупсы лавЌлты ёха йм ясЌЌт лупЌс па ишЌкты непекЌт мЌс.

Щи юпийн ариты-якты хЌр олңитсы. Мет сыры

Няxвош ай нявремЌт «ХЌл юх як» яксЌт. ЁхЌт мойң ёх етнхот альсЌт. «Пўпи якхот» Ќшкола кЌщЌ хЌ Тимофей Молданов йис хЌнты ар арийс. ЁмвошЌң «Югра дылңуптЌты» тЌхи кЌщЌ не Раиса Гаврильчик вухаль ясЌңЌн вўщЌ верман ар арийс. Елды «УвЌс хурамЌт» якты тЌхи, «Ёмвош ёх», «Луи сам» па Няx вошЌн ариты тЌхет ёх арЌт арисЌт. Етнхот сухнум пурайн ийха «Кўренья» як яксўв.

Няx вошЌн мира мет ЌмЌщ вўлы ЌхЌлн хЌтЌтылЌты вЌс. ВошЌн нявремЌт велщи вўлЌт шивалЌсЌт, щирн лывела вўлЌт вошхитты ЌмЌщ вЌс.

Щи тумпи итЌх хуятЌт УвЌс мир кЌсупсЌтн кЌссЌт, щит ЌхлЌт шЌпи навЌрты, юх тЌлты, хЌлум пўш навЌрлты па па кЌсупсЌтн кЌссЌт.

ТЌмхЌтл тЌта тынесты хЌрЌт рЌпитсЌт – кашЌң хуят арсыр хурамЌт муй па вўлы нюхи, хўл па воньщумутЌт лЌтты веритЌс.

Щи тумпи вЌнлтЌты хЌрЌт лЌщЌтсЌт, тЌта вўлы сухтЌнлЌсты, хЌншЌң вейт тЌйты, сЌк эвЌлт арсыр хурамЌң утЌт па па верЌта вЌнлтЌсыйт.

Камн ищки вЌс, щирн Вўлең ёх хЌтла юхтум мир каврум шай яньщман арсыр шуши мир еплЌң лЌтутЌт лЌсЌт.

Няx вошЌн мира Вўлең ёх ёмЌхЌтл шеңк мЌстЌс, щирн лыв лупсЌт, лЌлн елды ищимЌщ ёмЌхЌтл па лЌщЌтты мосл.

ПутЌр хЌншЌс:
Людмила Гурьева

▲ «Жемчужинка» немпи тЌхи нявремЌт яксЌт

▲ Тынесты хЌр рЌпитЌс. Л. Гурьева верум хурЌт

Мәһнүм 2023-мит олн Манстәр районән Уньюган кәртән хәлмит пұш «Айпинские чтения» немпи мирхот мәнәс. Щәта учёнойт, нявремәт вәндтәты ёх па пушхәт научной непека́т лўңәтсәт. Ин щи непека́т киникайн есәлдсийт. Тәндлуп тыл҃әщ 19-мит хәтлән Ёмвошн щи киника мира вантәсы.

Мирхота юхтум мойң ёх. Н. Рагимова верум хурңән

Йилдуп киника етәс

Мирхот киникайт лўңәтты вошәң хотн вәс, щит «Обычай» вер унтасн тывәс, мәта ут Алла Иштимирова-Посохова ләщәтәл, Уньюган кәртән киникайт лўңәтты хот кәщә не Валентина Фанова мирхота юхтум мира путәртәс, хутыса «Айпинские чтения» ләщәтты олңитсәт:

» 2017-мит олн Уньюган ай кәртиевн киникайт лўңәтты хот Еремей Данилович Айпин немн мәсы. Щәлта 2018-мит олн мўң ол҃әңмит пұш «Айпинские чтения» мирхот верты нумәсн юхәтсыюв. Мәһнүм олн хәлмит пұш әктупсы ләщәтсүв, щит «литературный круиз» щирн версүв. Ол҃әңмит хәтлән киникайт лўңәтты хотн рәпитсүв, щәлта Манстәр воша мәнсүв, хута поэтәт па писателят пида ёңта пәсан вәс. Хәлмит хәтлән Советской воша яңхсүв, щәта ищи мирхот верәнтсүв. Щи вән

В.Г. Фанова па Е.Д. Айпин

мирхот округ культура департамент, «Хәтл» немпи Ас-угорской театр па Ас-угорской институт ёх ләщәтты нәтсәт. Мирхотн лўңтум непека́т тәм вән киникайн есәлдсүв. Щитәт нявремәт вәндтәты ёх, пушхиет, музейтн, арсыр институтәтн рәпитты хуятәт хәншсәт. Мирхот онлайн щирн ищи версы, щирн ар мўвәтн вәдты ёх непека́т лўңәтты щир тәйсәт, щит Франция, Словакия, Дания, Венгрия, Аргентина, Норвегия мўвәтн, Донецкой мўвн,

Москва, Санкт-Петербург, Южно-Сахалинск па па арсыр вошәтн вәдты ёх.

Мосл лупты, мирхотн 475 хуят вәс, щи хәтләт мәр арсыр вошәтн 800 мирхот верәнтсы. Вантә, мәһнүм олн округ дума депутат Еремей Айпин 75 ола йис, щирн мирхот щиты вулаңа версы.

Е.Д. Айпин лупәс:

» Вән пәмәщипа ясәң луплүм иса хуятәта, хуйтат щи киника ләщәтсәт,

непека́т хәншийлдсәт. Валентина Геннадьевна щив ар әр пунәс. Ол҃әңмит щимәщ киникаевн 19 путәр тәп есәлдсы, кимит киника еша вәнашәк вәс. Интәм тәдаң том хурасуп киника версүв. Мәһнүма щи арат хуят конференцияйн шиваләты әмәщ вәс, Сахалин вош эвәлт Париж вош вәнты. Мосл лупты, ай кәртән вәдты ёх щимәщ вулаң мирхот ләщәтсәт, щит шеңк ям па мосты вер.

Хәнты мир учёной ими Евдокия Нёмысова лупәс:

» Ма лупты ләңхалум, 2018-мит олн ол҃әңмит мирхот мўң иса хәнты щирн версүв, кўшмәлтыйлдсүв. Щит шеңк вулаң вер, елды ищиты верты мосл. Щиты мирхот яма мәнл, юхәтты мир ям непека́т лўңәтты питләт. Хәнты мир йис верлүв вана тәйтәв, Ләңха, Түт Аңкия, йиңкева, мўвева ух пунтәв унтасн мўң щимәщ вулаң мирхотәт верлүв.

Вухаль учёной ими Дина Герасимова «Айпинские чтения» немпи иса хәлүм мирхотәтн вәс. Лүв щиты лупәс:

» Ма сәмңәламан щи мирхот нух енмәс. Шеңк әмәщ докладәт щәта хәләнтсум. Вән пәмәщипа лупты мосл Уньюган кәртәң киникайт лўңәтты хотн рәпитты хуятәта щимәщ вулаң мирхот ләщәтмел пәта!

Па ар хуят мирхотн епләң шай яньщман «Айпинские чтения» немпи мирхот ол҃әңән путәртсәт. Еремей Данилович кашәң юхтум хуята киника мойләс па кашәң киникайн ям вўщә ясәт хәншәс.

Путәр хәншәс:

Надежда Рагимова

Дыв вещьката рәпитләт

Тәнял ол суханты пурайн ван хәтлуп тыләш нивәлмит хәтәлн Ёмвош Экспоцентр немуп тәхийн округев луватн немасыя тынесты-лэтәсты хәр вәс. Ши верәт мәнум күтн ма Касум мўв вўлы ташәт давәлты тәхи кәщә хә Салават Байгузин пида вәйтантийлсум па лўв эвәлтәда арсыр айкел уша версум.

Салават Марсович, мәта ол вўш эвәлт нәң иса Касум мўв вўлы ташәт кәщә хәя павәтсийн, муй щирн тәм хәщум оләтн нын верлән мәнләт?

► Ма тәм Касум вўлы ташәт давәлты тәхийн кәщә хәя 2016-мит ол вўш эвәлт павәтсийн. Ши вўшәт эвәлт мўң хущева ищи арат вўлы давәлты тәхи хәщәс. Щәлта хәщум олн крестьянско-фермерской рәпата щирн мўң и хә па Ямал мўв эвәлт тыв хущсўв. Лўвела әхәт имухты 250 вўлы мәсўв, мәта утәт пида ин вещьката рәпитл па мосты пурайн нух хурты войт лўв мўңева таштәл. Ма щиремн, мосл лупты, хуты тәм йисн вўлы ташлўв ищипа арашәк йиты ән веритләт. Мосән, ши пәта тәм хәтләтн Касум мўвевн тәп нивл щурәскем воие араттелн давәлман рәпитлўв.

Муй арат хәннехә нын хущана тәмхәтл Касум вўлы ташәт давләл?

► Тәмхәтл вўлэт вантман па давәлман 13 хәннехә вәл. Ши тумпийн па арсыр вер верман па нивл хуят тайлўв. Ийха ки лўңәтты, ин араттелн мўң Касум мўв вўлы тайты тәхевн 21 хә па не рәпитләт. Муй арат иса тәта кәщәя вәллум, аршәк хәннехә тыв ән па юхтәс. Ма щиремн, еша шимәлшәка йис, вантә, итәх хә әхлўв пирщамәсийт па дыв

рўтыщәты пенсияя мәнсәт. Мўң әрлўв-щомлўв, вантә, ши арат ар вўлы давәлтыя ищипа итәх пураитн ән юхәтләт.

Салават Марсович, муй арат вўлы кашәң ол мәр нух хурләты па хуты сырыя вўюм планәт нюхи мәты щирәтн тәмхәтл текнуптәлды?

► Кашәң ол план щирн мўң нәмәслўв 650-кем вўлы нух хурты па итәх пурайн ән веритлўв. Ши пәта юхи хәщум оләтн 500 па 550-кем вўлэт тәп нух хурты щир тайлўв. Тәмхәтл ветмит вўлы тәщевн, мәта утәв ин Тәрум дор пўңәлн вәл, 70-кем вўлы тәп нух хурсўв. Елды пелы хәлмит тәщев хуща ван хәтлуп тыләш 15-мит хәтл вўш эвәлтпа елды 25-митхәтл вәнты хурсащты вўлөң әхлўв питләт. Щәлта па юхи хәщум хәтмит вўлөң тәщев, вантә, товийн ай кертыләш оләңмит хәтләт вўш эвәлт па иса тыләш суханты вәнты хурсащләт па вўлы нюхи таштәләт.

Алда, веритлән мўңева щимәщ айкел верты, мәта тәхетн па муйсәр вўлэт кашәң ол пурайн нух хурләты?

► Войт нух хурты пәта немасыя иса 1990-мит ол вўшәт эвәлт ймсыева па тәса ләщәтум тәхет Касум вош совхос катра верәс. Мет оләң щимәщ тәхи Сорум кәрт дөпн 40-кем

С.М. Байгузин. В. Енов верум хур

километра вўшн тайлўв, щәлта па кимит утәв Приозёрной вош пўңәлн Ямал мўвн ищиты 40-кем верста вўшәтн верман вәл. Ма щиремн, мосл лупты, хуты Касум мўв вўлөң таш тайты тәхевн йис пурайт вўш эвәлт немасыя аршәк вўлы енмәллўв, дәлн щит эвәлт итәх хәлум ол лувата ювум войт нух хурлўв па ар пеләк таксәр па ймшәк вўлэт елды пелы тайлўв. Ши киньша итәх войт нух хурты кемн нюхи щирн 90-кем кила арата юхәтләт. Кимит утәт иса – 50 па 50-кем мултас кила арата нух пәсмекләты щирн питләт. Мўң хущева енмәлты вўлы нюхи шеңк йм па вәлмәң, ши пәта ин елсыр-сыртәхетатыныты шәкәң вер ән па вантлўв. Мет оләңән, вантә, ищипа Касум хуща вәлты әхлўванәңлўва нюхи, вўлы сух, кепләт муйт иса тынылўв. Па щимәщ вер тўңмәттәв юпийн па тәхия вәлщы нюхи тәлўв. Хәщум вўлы нюхет Ялуторовск вошәң комбината китлўв, хута щитәт эвәлт епләң тушәнка хушапәт ләщәтлдийт. Әхәт ши тәхийн ймсыева верум нюхи хушапәт па тәта вәлты дәпкаитн арсыр мир хуятәтн ләтлдийт. Сыры, Омск па Курган вошәң комбинатәта вўлы нюхи па

тәтылсўв. Әхәтшәк па уша версўв, хуты Ялуторовск вошн еша тындышәк па ймшәк ши тушәнка хушапәт верлдийт. Ши пәта юхи хәщум оләт тәп дыв пиләда рәпитлўв.

Салават Марсович, сырыя нәң лупсән, мәтты хәлум пирката щирәтн нын хущана вәлты хәннехәйт рәпитләт? Муйсәр хәйт щәта кәщә щирәта вәлләт ин тәмхәтл вәнты?

► Казымской оленеводческой компания тәхевн тәм юхи хәщум пураитн араттелн хәлум пирката иса рәпитл. Щәлта кашәң тәхийн нәл хәннехә вўлэт давләл. Хәлмит пирката кәщәя Максим Яковлевич Вокуюев вәл, тәм хәев нәптәл тәм күтәтн 70 ола йис. Лўв лупты нумәсләясәңдал айшәк әхлўвн шеңк сәмәңа тайлдийт. Ветмит тәхевн кәщәя Константин Николаевич Канев рәпитл па хәтмит утәв кәщә хәя Сергей Георгиевич Попов вәл. Ма щиремн, дыв вещьката па тўңщирәңа тәм йисәвн Касум мўв вўлы ташлўв давәлман рәпитләт!

Путәр хәншәс:
Владимир Енов

Нух питум хӑнты хӑ Ю.К. Тарлин

Касум вош вӱдең ӛх

Мет апрӑң па пӑсты кӱруп ӛх кӑсупсы

Ай кер тылӑщ олнитум хӑтлӑнӑн Ёмвоша мет апрӑң па пӑсты кӱруп Югра мӱв вӱдең ӛх округев губернатор мойлупсы холумты щира IX-мит кӑсупсыя юхтыйлсӑт.

Йистелн округевн тӑл-тови йитыйн кашӑң ол вӱдең ӛх ёмӑхӑтл пӑстӑлы. Мет олӑңмит щимӑщ кӑсупсы 1936-мит олн верса. Щи пура вӱш эвӑлт кашӑң ол Югра мӱв арсыр вошӑтн йис верӑт тӱвман вӑлты хӑйт-неӑт кӱтӑлн вӱды ӛхӑлн кӑсты кӑсупсыя ӑктӑщийлӑт. Тӑм кӑсупсыя ӑнтӑ тӑп округ па Россия мӱвӑнн мир юхӑтты лӑңхал – арсыр па хон пелӑк мир мойӑна юхӑтты ищи вӱратл.

Тӑмхӑтл вӑнты шавиюм па йис щирн лӑщӑтум ёмӑхӑтлӑң кӑсупсы ар пелӑк мира шеңк ӛмӑщ.

Тӑм ол округ луватыйн вӱдыин кӑсты хуятӑт ёмӑхӑтлӑт щиты пӑстӑты питлӑйт:

- ◆ Вотас тылӑщ 17-мит хӑтлӑн Нуви сӑңхум мӱв Кӑсум вошн вӑс.
- ◆ Ай кер тылӑщ 1-2-мит хӑтлӑнӑн Ёмвошн Югра мӱв вӱдең ӛх округев губернатор мойлупсы хо-

лумты щира IX-мит кӑсупсы сухнӑс.

- ◆ Ай кер тылӑщ 23-мит хӑтӑлн Сӑрханл мӱв Русскинская кӑртӑн питл.
- ◆ Ай кер тылӑщ 30-мит хӑтлӑн Сӑрханл мӱв Тром-Аган кӑртӑн тӑды.
- ◆ Вӑн кер тылӑщ олӑңмитлӑпӑтн Когалым вошн питл (тӑс хӑтл худна ӑн вӑды).

Тӑм рӱтыщӑты хӑтлӑтн Ёмвошӑвн мӑнум IX-мит вӱдең ӛх кӑсупсыя юхи хӑщум олӑт иты Сӱмӑтвош, Нуви сӑңхум, Ёмвош, Сӑрханл па Нижневартовской мӱвӑт эвӑлт арсыр луват 30 не па хӑ вӱды ӛхӑлн кӑсты ёмӑхӑтӑлн кӱтӑлн кӑссӑт.

Сырыя ай кер тылӑщ олӑңмит хӑтлӑн вӱдыин кӑсты хуятӑт вӱды лавӑлты верӑтолӑнӑн иньщӑсыйт. Щи пӑта шуши мирлӱв «Югра-Экспо» тынесты па ванлтӑты хӑрн ӛхлӱв пӑсана омӑсыйт па вӱлӑт лавӑлты вер олӑнӑн хӑншты партсыйт.

Мосл ястӑты, кашӑң ол

иньщӑсупсӑт арсырӑт. Тӑм ол щи кӱтн иньщӑссы, мӑта моньщӑтн, йис пурӑтн па лӱнӑтты арӑтн вӱды олӑнӑн ясӑт вӑлдӑт.

Кимит хӑтӑлн «Мустанг» немпи дов шӑншӑн наврӑлты хӑрн кӑсты, вошӑң па мойӑна юхтум мир алӑң саты ӑктӑщийлты питсӑт.

Кӑсупсыя юхтум ӛх нюки хотлӑд омсӑлсӑт. Ӑхӑтшӑк артащты ӛхн мет еплӑң шуши мир летутӑң пӑсан кӑншысы па пирысы. Мосл ястӑты, кашӑң нюки хотн щикем тащӑна па хурамӑна летутӑт ванлтӑсыйт: потум, кавӑртум, шаритум нюхи, лант йиңк, няр хӱл, хошум йиңк, арсыр воньшумутӑт, хӱлӑн, воньшумутӑң па мӑвӑң нянят па па сырсыр еплӑң утӑт.

Шуши мир еплӑң летут тумпийн юрн хот пӱнӑлн ванлтупсӑт вантты па хурамӑн пурмӑсӑт, шуши мир летутӑт, арсыр хурамӑт лӑтты рӑхӑс.

Щи мӑрн вӱды ӛхӑлн кӑсты неӑт па хӑйт кӑсупсы олнитты лӑщӑтыйлсӑт. Лывела мосӑс ар вӱрн кӑсты: вӱдең ӛхӑлн,

А.С. Тарлин кӑсупсы пурӑйн

авиелдл, нымла кирман наврлты, нымлн ххлты. Щдлта неңат тут юх тесат. Ши тумпи эхл влды кирсат па есалсат. Икет па тынщан тххсат.

Эмаш па сыяң касупсы сухнум пурин уша йис, икет кутн метапраң, пасты па эрәң хуят нем Нуви сәнхум мўв Касум вошн вэлты ханты хә Юрий Тарлин масы. Арсыр ширн касман лўв олаңмит тәхия питас.

Имет кутн мет пастыя Ёмвош район эвалт юхтум не Анастасия Комтина вәс. Там нух питум катқан округев губернатор эвалт немасыя тынәң мойлупсәңәнән па «Буран» немуп тутан эхлңәнән мойлдасынған.

Елды арсыр номинацияйтн нух питум ех немат уша версүв:

◆ «Мет айлат влды лавалты хуят» нем Екатерина Сопочина павтас (Сәрханл район);

◆ «Мет вәнлат влды лавалты хуят» немн Андрей Канев масы (Нуви сәнхум район);

◆ «Мет яма влды енмалды хуят» верн нух питум тәхет щиты ортсийт:

- олаңмит тәхи – Николай Тасманов;

- кимит тәхи – Сергей Пяк;

- хәлмит тәхи – Алина Тэвлина.

Лыв Нуви сәнхум районән йис верат тўвман ши вәлдәт.

◆ «Имет кутн эрашты верн»:

- олаңмит тәхи Анастасия Комтина вўс (Ёмвош район);

- кимит тәхия Наталья Сопочина питас (Сәрханл район);

- хәлмит тәхи Анастасия Айваседа вўс (Нижевартовской район).

◆ «Хә ех кутн эрашман»:

- олаң тәхия Валерий Русскин питас (Сәрханл район);

- кимит тәхийн Юрий Тарлин (Нуви сәнхум район);

- хәлмит тәхи Сергей Русскин холумтас (Сәрханл район).

◆ «Мет тәс щира нюки хот» щиты артассы:

- олаң тәхи Елена Федотова холумтас («Нумсәң ех», Нуви сәнхум район);

- кимит тәхи Елена Рокина вўс (Сўмәтвош район);

- хәлмит тәхия Майя Швейд питас (Сәрханл район).

◆ «Мет епләң шуши мир летут» верн:

- олаң тәхи Лидия Алясова вўс (Ёмвош район);

- кимит тәхи Тамара Вынгилевая масы (Сўмәтвош район);

- хәлмит тәхия Сайра Атаманюк питас (Нижевартовской район).

◆ «Мет хурамәң хоттел ех дәмәтсүх» верн:

- немасыя мойлупсийн Варвара Хатанзеева катлуптасы (Сўмәтвош район);

- олаңмит тәхи Галина Покачева вўс (Нижевартовской район);

- кимит тәхия Светлана Тарлина питас (Нуви сәнхум район);

- хәлмит тәхийн Анастасия Нецветаева масы (Сәрханл район).

◆ «Вўт кертән ар ол вэлты хоттел ех» верн Тасмановат хоттел ех нух питсат (Нуви сәнхум район).

◆ «Ар нявремәң вўды лавалты хоттел ех» нем Айваседа хоттел еха катлуптасы (Нижевартовской район).

Мойң мир пата «Мустанг» пўңлн юрн хотат

С.А. Тарлина па Л.С. Коршункова округ кәща Н.В. Комарова пилда

Олаңмит хәтлән иньщасупсәта мосты ясаң хәншләт

омасман вәсәт. Лыв щата хәнты мир летут леты, ләмәтсүх ләмәтты па щиты хур вўты, хәнты мир йис вәлупсы олаңән уша паватты щир тәйсәт.

Ши тумпи ёмәңхәтла юхтум ех шуши мир юнтутатн юнтсәт, эхәл шәпи навартсәт, тынщан тәхсәт, хәйт күтәлн эрашсәт.

Вўды эхәлн пастыя наврәлты ёмәңхәтла кашаң ол иты Югра мўв кәща не Наталья Комарова юхтылдәс. «Октябрь» немпи культура хот эвалт арәң-якәң ех, Пим юхан хәнты мир эвалт йилуп щирн йис арәт ариты не Вера Кондратьева па Москва вош арәң хә Владимир Мирза (г. Москва) хурамәңа арәт арисәт па якәт ванлдәсәт.

Вулаң мойң мир эвалт тата Югра мўв кәща ләңкәр хә Алексей Забозлаев, Югра луваттыйн мўв илпи питы вуй вўты па мўв-авәт лавалты верәт тәты департамент тәхи кәща ләңкәр хә Александр Комиссаров, округ хўваттыйн хәннәхә вәлупсы верәт вантман тәйты ух не Наталья Стребкова, «Югра мўв вўды тәйты ех» тәхи кәща Степан Кечимов па «Югра лылңуптәты» оса тәхи кәща Людмила Алфёрова вәсәт. Лыв вўлән ех кәсупсийн нух питум ех ши мойлдәсәт.

Путәр хәншәс:
Ирина Самсонова

Юрн ими пурмăсаң ванлтупсы

Иис пурмăсаң ачисупсы верум не К.Х. Вануйто катра ёнтум юрн хирал ванлтл

Ёмаңхатл поридаты хатлэт пураитн араттелн Ямал округ па сыр-сыр па мўвэт эвэлт ийха 300 мултаскем ханнехэ юхтылдс. Щиты юрнэт па хантэт, селькупэт па саранэт Лорвош, Красноселькупской, Ямальской, Приуральской, Надымской, Пуровской районэт па Пулңавэт, Надым, Лапэтнаңк вошат эвэлт ийха юхтылдсэт. Ёмаңхатл лэщатум пураитн щата арсыр шуши мират хурамәң якты-ариты хотат версат, пурмăсаң-ләмәтсухаң лэтасты па тынесты хәрәт пүншийдсат, ванлтупсэт версат.

Имудтыйн и юрн ими лэщатты йис пурмăсаң ачисупсы вантсум па лўв пилэда немасыя путремасум.

Лўв мәнема лупас, хуты опраш немл Капитолина Хатьевна Вануйто па тәм вән ёмаңхатла немасыя ин юхтас. Уша паватсем, хуты юхи хашум олатн рўтышуман пенсияйн икисаңан вәлдәңән. Вәлупсәд хўватн ийха Ярсалинской нөрүм мўвн совхосаң ташатн па лыв юканэла тәюм вўдэт давалдман яртыяңмит пиркатайн китумтак 36 ол мәр рәпитсаңән. Тәм күтн па нөрүмн и тәхийн вәлдәңән, тәп вўдыя ән катләсийлдәңән.

Лыпәт тыләщ 9-мит хәтл вўш эвәлт па 11-мит хәтл вәнты Пулңавәт вошн Ямал мўвн Мўвтел мир «Нөрүм мўв лыд» ёмаңхатл вәс. Щимәщ вер немасыя Округ шуши мир культура давалды па елды тәты тәхи па Ремёслайт хотн рәпитты хәннехуятат шеңк тәса па хурамәңа версат.

Юдн вәдты кемн тәм юрн ими арсыр ләмәтсухәт тәса, хурамәңа ёнтәл, хәншет эвәтл, щәлта щитәт ийха кәртәл па вейт, молупшет муй сәхәт вўды ташәтн рәпитты хәннехуятәта лэщәтл. Иикел па ищиты әл ән па омәсл. Лўв па вўлең әхләт верты хошл. Щи пәта ар тәхи эвәлт ташәтн рәпитты ёх лўв хущәла юхтыйлдәт, тўнщирәңа, яма верум әхләт, вўды нух кирты пурмәсәт ләтләт.

Капитолина Хатьевна путәртәс, хуты лўв тәп вет ол лувата йис, хуты әңкелн арсыр ёнтәсты щирәта вәнтләты питса. Вантә, мет олаңән лўв әл щиты әңкел пўңәлн омсәс па ймсыева вантәс, хуты тумел ёнтәсәс, муй щирн донәт верәс. Щәлта дон сухумн йинтупәт пўвтәс па ёнттыя юлт верәс. Айлтыева Капитолина ищи щи верәта катләсты питәс. Мет олаңән, вантә, лўв арсыр аканят сыр-сыр кеншәтн па вейтн ёнтәс. Әхәт сыр-сыр ёрнасәт муй елсайт лывел щәшкан эвәлт эвтәс па аканьлала ймсыева лўв лэщәтәс. Щи юпийн сәхийет, молупшет әңкел, путәртум яснәт щирн лўв аканьлала ёнтәс. Хән әңкел ими лўв ёнтум аканяң сухләл шиваләс, эвел шеңк ишәксәлә. Щи олат вўш эвәлт Капитолина сәмәңа кашәң ёнтәсты вера катләсийлты питәс па ин тәмхәтл вәнты еш рәпата такды юдн әл щиты омәсты ән па веритл.

Тәта, вән ёмаңхәтл мәнум щосәтн иньшәссем лўвел, муйсәр пурмәсаң ванлтупсы ийха әктәшум шуши мирәт елпийн лэщәтәс.

Юхды пелы верәнтты юрн не путәртәс, хуты тәмәщ ачисупсыя лўв тәм пўш немасыя сыр-сыр йис пурмәсәт муй ләмәтсухәт араттелн тәс. Вантә, щи утәт лўв рәт хәйдал-недал эвәлт дыв хущәла хәщсәт па ин тыв ванлтәтыя тәслә. Тәта дыв йис пура юрн мир имет «несава» немуп мил вантты щир тәйсәт. Капитолина

лупас, хуты миләл лўвела әңки щирн вәдты рәт ёхләл эвәлт катра хәщәс. Ин лўв әл ванлтәл, муй хурасуп миләт йис пураитн тәйсәт. Әхәтшәк юрн имев пәтәр ух эвәлт верум ләңхәньшупәт аляс. Ар пеләк утәт щитәт күтн айт вәсәт па итәх пурмәсәт еша вәншәкәт. Капитолина Хатьевна путәртәс, муй щирн щи ләңхәньшупәт иикел, щирн мәнты рәтләл эвәлт ищиты лывела хәщсәт. Мәтты ки катра ташәң рўщәт нөрүм мўвела вўды нюхи па арсыр вәнт вой сухәт дәтты юхтыйлсәт. Ада, щи йисн Вануйто ёхләл рўщәт эвәлт щимәщ ләңхәньшупәт немасыя пеләтсәт. Вантә, щи утәт әхләң вўлэт сагла иса нух ихәтман тәйсыйт, дәлн ар щирәтн така елды ат ләрисәт.

Щәлта мет вән па давалртәң ләңхәньшупәт әхәл пәрңән кәт пеләк щира немасыя йирсыйт, дәлн дыв карты ләраң сыел хўв тәхи эвәлт ат сашәс.

Щи пәта, вантә, хән вўлең әхәл елды мәнл, пурвойт пәлтапләт па елды хәхәлдәт. Щимәщ вер тумпийн пойтәкәт ищиты вўды нюл елпийн нух ән пәрләләт па войт ән пакнуптәләт.

Тәм юрн ими пурмәсаң ванлтупсыйн ма шар оңәт шиваләсум па лўвел иньшмәсем: «Тәм пурмәсыен па муй ищиты катра пурайн версы?» Щи киньща па лўв тәмиты щи путәртәс, хуты шар оңәтл па лўв рәт ёхләдн йис пураитн тәйсы. Вантә, щит вес ики оңәт лўв эвәлт тәса верман вәс. Капитолина Хатьевна лупас, хуты вес ики лўвәт катра па шеңк тынәңа ташәң рўщәтн дәтсыйт. Тәм йисн щимәщ лўвәт муйт иса ән вәйтлән!

Щимәщ йис пурмәсаң ванлтупсы шуши ёх ёмаңхәтәлн ма уша версум.

Путәр хәншәс:
Владимир Енов

Вотас тыдӑш 25-мит хӑтлӑн хӑнты не Любовь Алексеевна Федоркив (Молданова) 50 ода йис, ширн тӑмхӑтл лӑв олӑӑлн хӑншты лӑңхалум.

Рӑт хӑнты ясӑӑл елӑы тӑлӑ

Лӑв Вӑтвош кӑртӑн Лӑсема питӑс. Ащел Алексей Васильевич Молданов, аӑкел Галина Даниловна Молданова (эви опрашнемл Каксина) «Казымской» совхозн рӑпитсӑӑн, ащел вой велпӑслӑты па вӑды таш давӑлды хӑя рӑпитӑс, имел лӑведа нӑтӑс. Лыв семьяелн дапӑт няврем вӑс. Люба нӑмлӑлӑ:

» Лӑӑн вӑн упем рӑтӑшты юхтылмалн мӑӑ пилӑва ашколая юнтӑс. Мӑӑ непеӑн рӑш пуквайт хӑншсӑв. Камн ӑм – вотые пул. Шиты нюки хоп пӑӑӑлн хумӑс ухн омӑсман рӑш пуквайт олӑӑн уша версум. Ши пурайн ма тӑп хӑт ода йисум. Ма нӑмӑссум, мосӑӑ, сӑсн ашколая мӑнлум. Тӑп хӑн тухлӑӑ хоп юхтӑс ма немхулта ӑн есӑлсыум. Лупсы, ма худна ай. Ма шикӑш шӑка хойсум, па хуты верты.

Па ол Люба эвие Вӑтвош кӑртӑн нулевой клас-са вӑнлтылды мӑнӑс. Лӑв олӑӑнит учителя Максим Тимофеевич Молданов вӑс. Елды Касум кӑрта вӑнлтылды мӑнӑс – тӑта лӑв Валентина Михайловна Вокуевайн вӑнлтӑсы.

» Вӑн классӑтн арсыр учителятн вӑнлтӑсыум, лыведа вӑн пӑмашипа луплум. Ашколайн ма рӑш ясӑӑ, хӑнты ясӑӑ, география па труд урокӑт мосман тӑйсум, – лупл Любость.

Ашкола юпийн Люба и ол рӑпитӑс. Лӑведа айтедн ӑмща вӑс кӑтсыр хӑнты па рӑш ясӑӑӑн олӑӑн

Л.А. Федоркив (Молданова)

уша верты, ширн елды вӑнлтылды вӑратӑс. 1993-мит олн Ёмвоша юхтӑс – тӑта педучилищайн Нижневартонской педагогической институт филиал пӑншсы. Лӑв тӑта вӑнлтылды питӑс. Маиши ши олн щӑта лӑв пилӑла вӑнлтылды питсум па нӑмдем. Ши ол олӑӑмит курса хӑскем хуят юхтӑс. Яртыӑӑ хӑнты эви вӑс, ар пелӑк Касум кӑрт эвӑлт па тӑп мин Лена Озелова пила Дорвош район эвӑлт вӑсман. Ийха вӑлды-холты хотн лӑхсӑӑна вӑлды питсӑв. Тӑм пура вӑнты ӑма лӑхсӑӑна вӑлдӑв. Мин Лена Озелова пила велщи касум хӑнты ясӑӑ хӑлсӑв, касум эвет велщи дорвош хӑнты ясӑӑ уша версӑт. Итӑх пурайн ушхӑля вӑс уша верты, хуты лупум итӑх дорвош хӑнты ясӑӑт касум ясӑӑӑн па шир тӑйлӑт. Айдтыева ши олӑӑн уша версӑв. Ма ши пурайн Люба пелы ванттемн нӑмӑссум, алпа, лӑв вӑн семьяйн енмӑс, ашцидал енмӑлды нӑтӑс. Вантӑ, лӑв иса пурайн нӑмӑсӑс, муй ширн мӑӑ 9 эви тыдӑш мӑр вӑлды-холты питлӑв.

Мосӑс стипендия вух эвӑлт летутӑт лӑтты пӑта вух ӑкӑтты. Рӑш ширн лупты ки, «хозяйственной» эвия вӑс.

Пединститут хуца вӑнлтылмалн нӑмлӑлӑ:

» Тӑта мӑӑ ипӑлӑӑ рӑш па хӑнты ясӑӑӑн олӑӑӑн уша версӑв, вантӑ, елды «Рӑш ясӑӑ, рӑш литература, хӑнты ясӑӑ, Увӑс мир литература вӑнлтӑты хуята» йисӑв. Тӑта мӑӑев Валентина Николаевна Соловар, Андрей Данилович Каксин, Наталья Борисовна Кошкарӑва па па хуятӑт вӑнлтӑсӑт – лыведа иши вӑн пӑмашипа ясӑӑт луплум.

Пединститут етшуптумал юпийн Люба Асугорской научной институт хуца рӑпитты олӑӑтӑс. Рӑпатайл олӑӑӑн щиты лупл:

» Ма вӑлупсем хӑват рӑт хӑнты ясӑӑем пила рӑпитлум – хӑнты йис пугрӑт, моньщӑт, арӑт ӑкӑтлум, елды непеӑка хӑншлум. Ши тумпи арсыр научной

непеӑт хӑншлум па вӑн мирхотӑтн лӑӑӑтлум.

Ипӑлӑӑ 2003-мит ол вӑш «Лылӑӑ союм» немпи тӑхийн ай пушхиет хӑнты ясӑӑна вӑнлтӑлум, хӑншум «Сорни ясӑӑ» поступсем ширн рӑпитлум. Рӑт ясӑӑна вӑнлтӑты пӑта арсыр киникайт хӑншсум.

Мосл лупты, лӑв вӑнл-тум нявремдал рӑт ясӑӑт хӑват кӑсупсӑтн нух питлӑт.

2021-мит олн Любовь Алексеевна ЮГУ аспирантура етшуптумалн «Местоимения обско-угорских языков в функционально-семантическом аспекте» немпи научно-квалификационной рӑпата хӑншӑс.

Икел пила хӑлум няврем енмӑлтӑл. Вӑн Татьяна эвел вӑн непеӑ еша холумтум юпийн рӑпитл. Марья эвел «Увӑс нявремӑт пӑта искусствайт Центр хот» хуца ариты вер олӑӑн уша верл, Ваня ашколайн вӑнлтыл.

Л.А. Федоркив ар ол нявремӑт хӑнты ясӑӑна вӑнлтӑты рӑпата пӑта ар ишӑкты непеӑ еша холумтӑс. 2015-мит олн Ёмвош кӑща эвӑлт «Лучший педагог» немӑӑ премия еша павтӑс. Ши тумпи «Педагог года Югры», «Оберегаемое слово предков» кӑсупсӑӑнӑн нух питылӑс.

Ешӑк Любовь Алексеевна, нӑӑ нӑптӑн 50 ода ювемӑс, сема питум хӑтлӑн пила! Вӑн пӑмашипа нӑӑ рӑпатаен пӑта – нӑӑ ай пушхиет хӑнты ясӑӑна вӑнлтуман йис ясӑӑиев елды тӑлӑн! Тӑм йисн – щит мет мосты рӑпата. Елды ишиты ши ӑма па тӑса рӑпита! Хӑв йис, хӑв нӑпӑт рӑтлан пила тумтака вӑла!

Пугӑр хӑншӑс:
Людмила Гурьева

Ханты йис вэлупсы елды тэлэт

Ханты не Виктория Вылла Когалым вош эвэлт 50 километра вүшн вэнт кэртэн хотаң, ёхдал пида вэл.

Виктория ханты семьян сема питас па енмас. Аңкел-ашел вэнт кэртэн вүды лавалман, вой па хул велпаслудман вэлдән. Щит Елизавета Дмитриевна па Виктор Алиевич Вылла. Вэнт кэртэл Муравленко вош питарн вэл. Виктория ай пура олдал щата мансат. Лув Муравленко вошн ашколайн вэндтылс, иса ханты нявремат иты интернатн вэс.

Ашкола юпийн Виктория Викторевна Муравленко вошн техникумн вэнлтылс, щалта щата интернатн воспитателя рэпитас.

▲ В.В. Вылла пухл пида

» Интернатн иса ханты нявремат вэлдэт. Лув пида эмащ рэпитты вэс. Щата рэт ёхдам нявремдал

иса вэсат. Нявремат йма сэрханл хантэт щирн путартлэт, ханты ёрнасатн яңхлэт. Лув аңкидал-ащидал, вүды лавалман вэлдэт. Щирн лув вэнт кэртлал па рэт ёхдал таклы шеңк маремалыйт, – лупас лув.

Виктория Когалым вош питарн вэнт шушийн ханты хэ Юрий Юрьевич Ермаков пида вэлдән.

Лын 150-кем вүды тайлән. Икел вүлэт лавалман вэл. Кашаң ол лув хотаң ёхдал пида Русскинская воша вүлең ёх касупсыя яңхлэт, икел вүды эхалн касл, щитумпи ёращты верн ёрл ванлтал.

Путар ханшас:

Надежда Рагимова

Рэт щирн тайты тахи кэща не

Юхи хашум олэв суханты кемн ван хатлуп тылэщ нивалмит хатл вүш эвэлт хэлум хатл мар «Товары земли Югорской» немуп арсыр летутат, пурмасат, дэматсухат тынесты-лэтасты хэр ёмвошн манс.

▲ М.И. Игишева Лола хиднеңал пида. В. Енов вююм хур

Щит хатлэтын «Йилпи кэрт» рэт община кэща Мария Игишева пида вэйтантайдсум па путартсум.

Мария Ивановна лупас, «Йилпи кэртаң» тахел хуща лув араттелн тамхатл 15-кем ол мар вэлдэт па рэпитлэт. Щит тахи, вантэ, Касум кэрт па Вүтвошел күтатн тайлэт.

Лув ясңал эвэлт уша йис, хути сырыя щит тахетн Рандымов опращ ёхдал вэсат па вэлты-холты щирдал лэщатсат. Катра, вантэ, ханты хоттел хуятат ймкем ар няврем тайсат.

Лув ащел хуща ищиты кат эви па вет пух енмас. Ин там хатлэт вэнты Мария Игишева хоттел ёхдал пида щит тахийн рэт

щирн тайты община лэщатс, хута рэхл сыр-сыр воньшумутат акащты, войхул велпаслэты.

Лув ясңал щирн, щата мув илпи тащ каншты ёх антэм. Щит паата кашаң тахи муй арсыр воньшумут иса сустам.

«Йилпи кэртаң» тахи кэща не рэт мув оләнән тамиты путартас:

» Мүң рэт щирн тайты мувевн ал эмащ, матты ки наң моньщан тахия юхатсан. Щит киньща и пелка манлән – йм арат ёхум воньшумут ийха акащлән, кимит пелка шешлән па нёрма юхатлән – йм арат хумасвэл тунты эвэлт верум хинтэна пунлән, еша елшак манлән ки – тохтаңвэл па иса наңена мосты арат ищиты акащтыя веритлән!

Щалта Мария Ивановна лупас, хути лув рэт щирн тайты «Йилпи кэрт» немуп общинайл унтасн кашаң ол мар тамаш тынесты-лэтасты хэрата Нуви саңхум районэл кэщайтн вохлыит. Там пүш кэща хайт кашашсат лывела ёмвоша па юхлы пелы манты эшән сухуптаты. Тынесты хара М. Игишева рэт мувл эвэлт сыр-сыр воньшумут, хул па эшәлалн верум арсыр пурмасыет тэс. Щитат күтн Касум кэртаң верантты неңев Ксения Григорьевна Ерныхова тэса па хурамәна лэщатум ханты мирев йиңлэт па мүң шиваласув.

«Йилпи кэрт» тахи кэща неңев ясңат щирн, кашаң тынесты вер шеңк йма манл, щит паата тамаш летутаң-пурмасан ванл-тупсэт елды округев луватн вэлты ханнехуятата па верты мосл!

Путар ханшас:

Владимир Енов

Хур ханшты ими Нина Хатанзеева пида вэйтантайдсүв

Эмвошн округ мир творчества хотн ай кер тыдӑщ 3-мит хӑтлӑн Нина Хатанзеева пида вэйтантаупсы вӑс. Щит хур ханшты ими, лӑв Сӑмӑтвош районӑн Саранпауль вошн вӑл.

Тӑм ӑктупсы лӑжӑтум хӑннӑхӑ Светлана Нестерова ӑх ешалт ӑм вӑщӑ ясӑң лупӑс па путӑртӑс, муй вӑрн тӑмӑщ ӑктупсӑт тӑм хотн лыв верты питсӑт. Мет олӑң нумӑс тӑмӑщ вандтупсӑт верты пӑта Анна Лебедева верӑс, лӑв «Человек рисующий» проект ханшӑс. Тӑм вер мухты мӑң мӑвевн вӑлты хур ханшты ӑх пида рӑпитты пиш вӑл, лыв ханшум хурдал ӑкӑтты па вандтупсы верты.

Нина Дмитриевна Нижневартонской педагогической университет хуца вӑндтылӑс, ин па Саранпаульской национальной искусствайт ӑшкола хуца нявремӑт вӑндтӑл. Хур ханшты ими вандтум хурӑтн иса пӑш Кев мӑв хурамӑт вӑлдӑт, щӑ ӑня мӑвие лӑв иса пӑш сӑмн тайлӑллӑ. Па лӑвела вухаль ӑх йис пурмӑсӑт хура ханшты, йис вухаль ӑх верӑт хура верты вера ӑмӑщ. Муй лӑв сӑмӑлн вӑл, муй лӑв нумсӑлн вӑл, щӑ утӑт щӑ непекӑ пундӑллӑ. Щӑ верӑт верты, щӑ хурӑт ханшты лӑв вера тӑс.

Нина Павлоград вошн Дмитрий Георгиевич па Людмила Александровна Агеевӑн хуца сема питӑс. Хулна ай эвия вӑлмалн ӑңкелн-ӑщелн тӑм Югра мӑва щӑ тӑсы, тӑта елды ӑнмӑс. Дмитрий Георгиевич Агеев мӑң мӑвевн вера ӑма вӑлы, лӑв «Заслуженный деятель культуры Югры» нем тайл, лӑв ханты па вухаль ӑх

Н.Д. Хатанзеева. П. Молданов верум хур

ариты-нарӑсты верӑтн ар ӑм вер верӑс.

Нявремӑт пӑта лӑв «Салы лӑңх» немуп ариты-якты тӑхи верӑс, щит Саранпаульской национальной искусствайт ӑшкола хуца. Нина Дмитриевна ӑщел верум ӑш хувӑт щӑ шӑшмӑс, ӑщел верӑт елды щӑ тӑслӑ. Лӑв путӑртум ясӑлн:

» Хӑн ма ӑртьяң ола йисум, хотӑң ӑхлӑм пида Манстӑр район хуца вӑлты Шӑншвоша щӑ касӑлсум. Ма немӑсыя ариты муй па нарӑсты тӑхетн ӑн вӑндтӑйдсум, тӑп щӑ верӑт иса пӑш ма мухӑлаӑма вӑсӑт. Арӑң-нарӑсты ӑх кӑтн ӑнумсум. Ӑщӑм ширн ханты па вухаль ӑхар сыйт нарӑсты верӑт вера вана тайты питсум. Ая вӑдмемн ма ищи яксум-арисум, щит «Лесная сказка» немуп ансамбльхуца. Масахтема гитарайн, блокфлейтайн

па сыр-сыр нарӑсты утӑтн юнтты вӑндсум. Щӑ пӑта ма нумсем тӑм верӑт педа керлудман вӑл.

Нина Дмитриевна хотӑң ӑхлӑл ищи лӑв хураспет, икел Герман Семёнович Хатанзеев – верӑң хӑ, вухаль ӑх саңквилтапӑт па вухаль ӑх пурмӑсӑт верты тӑс ики. Лӑв имел рӑпитты тӑхийн рӑпитл, ищи искусствайт ӑшкола хуца. Вӑн пухӑл – вӑндтӑйдты хӑ, лӑв «Увӑс нявремӑт ариты, якты па па верӑта вӑндтӑты тӑхи» колледж-интернат хуца вӑндтӑйд. Айшӑк пухӑл па эвелхулна ӑшколая ӑңхлӑңӑн.

Хурӑт ханшты мултаса Нина Дмитриевна па арсыр верӑт верл, арсыр пишӑт тайл. Лӑв арӑң путӑрт ханшӑл, арӑт верл, ӑма арийл па вухаль ясӑң вӑндтӑты проектӑт хуца ӑма рӑпитл.

Тӑм ими ханшум хурӑт вандтӑты вэйтантаупсы

хуца арсыр ӑм верӑт вӑсӑт. Нина Дмитриевна лӑв верум юкан ардал гитарайн нарӑсман арийс, «Хӑтл» немпи Ас-угорской театр хуца рӑпитты ими Татьяна Фоминых хур ханшты имев ханшум арӑң путӑрт мир ешалт путӑртӑс. Тӑм кӑтӑн ай-телн дӑйӑа вӑлдӑңӑн па кӑтлӑдн иса пӑш и верӑт верман вӑсӑңӑн. Пухӑл па Алексей Хатанзеев ӑңкел пӑта ар арийс, лӑв «Увӑс нявремӑт ариты, якты па па верӑта вӑндтӑты тӑхи» колледж-интернат хуца олӑң курсӑн вӑндтӑйдтӑл. Тӑм пух ӑщӑщелн ариты ӑш педа хуца, ариты ӑш педа керӑтса, нарӑсты па сыр-сыр верӑта вӑндтӑсы. Щӑлта па хур ханшум имев ӑкмум ӑх пида ханшум хурлӑл вандтуман хӑв мӑр путӑртӑс. Муйсӑр нумӑсн тӑмӑщ-тумӑщ хурӑт ханшӑс, муйсӑр ӑня мӑвӑт лӑв нумсӑлн, лӑв сӑмӑлн вӑлдӑт. Хӑн елды шӑшты пӑнтӑл олӑңӑн ӑхн иньщӑсса, Нина Хатанзеева путӑртсӑллӑ, муйсӑр нумсӑт лӑв хулна тайл, муйсӑр сӑмӑң верӑт олӑңӑн хурӑт ханшты лӑңхӑл.

» Ма тӑм вошн Райшев музей хуца вӑсум, щӑ вандтупсы эвӑлт ар нумӑс ма сӑмемн хӑщӑс, елды рӑпитты пӑта ар ӑр щӑ вантлупсы мӑнема мӑс, – лупӑс хур ханшты имев.

Нина Дмитриевна тӑм ванӑн 50 ола йис. Щӑ ӑм вер пӑта мӑң лӑвела ӑм вӑщӑ ясӑң китлӑв. Тӑлаңа, ӑма ат вӑл.

Путӑр ханшӑс:
Пӑтр Айев

Ёмвошн тэнлуп тылӑшн 28-мит хӑтлӑн «Торум Маа» этнографической музей хуца вӑлты Юван Шесталов немпи хотйитн мир ӑктӑшсӑт. Тӑм пӑш ӑктупсы хуца РСФСР ӑшкола заслуженной учитель, хӑншты хӑ, тулмаштӑты хӑ па олаң хӑнты яснуп букварь хӑншум хӑ Пётр Ефимович Хатанзеев олаңӑн путӑр мӑнӑс. Щит лӑв 130 ол юхлы сема питмал пӑта па и вер пӑта, щит 125 ол юхлы хӑнты яснуп «Азбука» непек етӑс.

Муй вӑрн мӑң ясцев мира сащл

Актупсы тӑты ими Майя Макарова ӑм вӑща ясаң мир ешалт лупмал юпийн ӑшколайн вӑндтылты ӑй нявремӑта ясаң юкантиӑс. Лыв вӑндтылты рӑщ па вухаль ӑх букварят эвӑлт путрӑт лӑңатсӑт.

Майя Ефимовна ӑха памӑтсӑлӑ, хӑн Россия мӑвн мет олаң киника етӑс. Щи вер 1578-мит олн вӑс, ши киника немл «Азбука», Иван Фёдоров ӑслум ут. Россия хуца нявремӑт пӑта хӑншум киникайт вӑндтылты непекӑт эвӑлт тывсӑт, мӑң увӑс мирев хуца ищиты ши. Хӑнты ясаңӑн мет олаң азбука 125 ол юхлы 1898-мит олн хӑнша.

Щит хӑншум хӑ – лӑңха поикшӑты ики Иоанн Егоров, киника немл «Книга для обучения остяцких детей читать и писать». Ши непек ӑшколайн вӑндтылты нявремӑт пӑта хӑншман вӑс, мӑта ӑх Обдорск вошн (ин Салехард) миссионерской ӑшколайн вӑндтылсӑт. Ши ӑшкола «Обдорский инородческий пансион» немл, щӑта ши Пётр Хатанзеев вӑндтылӑс. Щиты ши кӑт ӑм вер ӑха хойсаңӑн.

Муй хураспет вӑсӑт ши ӑис увӑс мирев, мӑта хуятӑт мет олаң пӑш рӑщ вӑлупсыя шӑшумсӑт, рӑщ мир пӑнта питсӑт. Муйсӑр нумӑсн лыв вӑсӑт, муйсӑр верӑт сӑмӑна тӑйсӑт, ши

И.М. Молданова путӑртал

олаңӑн ши тӑм пӑш «Литературная гостинная» хуца путӑр мӑнӑс.

Пётр Ефимович вера нӑша хотӑң ӑх хуца сема питӑс, ая вӑлмалн лавӑрт сурта пытылӑс. Ащел, ӑңкел лавӑрт рӑпатайн рӑпитман сора хуласӑн, ши пӑта лӑв апшел пила нянь пӑлые вохман вош хуват шӑшийлсӑн. Ши нӑша вантты нявремӑн сӑмӑң хӑннехӑйн Обдорской миссионерской приюта Иринарх ики хуца тӑсыйӑн. Тӑта 1904-мит олн Пётр хӑлум класс етшуптӑс, щӑлта па нявремӑт вӑндтӑты хӑя йиты пӑта елды учителя вӑндтылӑс. 1939-мит олн Ленинградской Увӑс мирӑт институт етшуптӑс.

Муйсӑр вӑлупсы Пётр Хатанзеев тӑйс, ши олаңӑн филологической наукайт кандидат, Асугорской институт хуца научной инновационной технология тӑхи кӑща лӑңкӑр хӑннехӑя рӑпитты

путӑртӑс филологической наукайт кандидат, 30 ол щӑта рӑпитум ими Д.В. Герасимова. Лӑв путӑртӑс, муй вӑрн ши вӑндтылты тӑхи пӑншса, муй вӑрн щӑта ӑлат ӑх вӑндтылсӑт.

Пётр Ефимович хӑншум хӑнты букварь 1930-мит олн етӑс, щит иса увӑс мирев кӑтн мет олаң букварь вӑс. Ши непек латинской алфавитн хӑншман вӑс, мӑта ут Ленинградн вӑлты ики Г.А. Старцев верӑс. Букварь обдорской мӑвн вӑлты хӑнтӑт ясаңӑн хӑншман. Пётр Хатанзеев вера ар научно-методической па тулмаштӑты рӑпата верӑнтӑс, ши верӑтн мет тӑс вӑс. Лӑв А.С. Пушкин «Хул олаңӑн па хул велты хӑ олаңӑн моньщ», «Дубровский» путӑр хӑнты ясаңа тулмаштӑс. Щӑлта па хӑнты ясаңа М. Горький хӑншум «Старуха Изергиль» путӑр, «Ленини Сталин в художественной литературе» па па утӑт тулмаштӑс. Актупсы етшӑты елпийн карты щӑңкӑт мухты Архангельской нем тӑйты Ямало-Ненецкой автономной округ Муживошн вӑлты ӑшкола нявремӑт ясаң тӑйсӑт. Лыв ши ӑис Хатанзеев букварь эвӑлт хӑншум хӑвер рӑт ясаңӑн, щит Шурьшкарской диалектӑн путрӑт лӑңатсӑт.

ими И.М. Молданова путӑртӑс. Ирина Максимовна ясаң Иринарх олаңӑн мӑнӑс, лӑв Пётр Хатанзеев вӑндтӑты икия вӑс. Ши хӑннехӑ иса пӑш Пётр Ефимович нумсӑлн па сӑмӑлн хӑшӑс. Иринарх (И.С. Шемановский) лӑңха поикшӑты хӑннехӑ вӑс, лӑв вӑн непекӑн, нумсӑң хӑннехӑя вӑс, ши пӑта лӑв немӑлн Пулцавӑт вошн Ямало-Ненецкой окружной музейно-выставочной комплекс немӑтса. Ши ики увӑс мир вӑлупсы пӑла вера сӑмӑна вӑс, ши пӑта «братство Святого Гурия» библиотека хуца «Хранилище коллекций по этнографии инородцев Тобольского Севера» пӑншӑс.

Пётр Ефимович вӑлтал нӑпӑт тӑм хӑннехӑ олаңӑн иса ӑм ясаң тӑйс: «Иринарх юремӑты пиш ӑнтӑ... Нумсӑң хӑннехӑ вӑс». Муй ӑм вер Ленинградской Увӑс мирӑт институт увӑс мир ӑлат ӑх вӑндтӑты пӑта верӑс, ши олаңӑн

Путӑр хӑншӑс:
Пётр Молданов

^ Вэйтантупсыя юхтум мойң мир. Н. Вах верум хурңан

^ Наталья-Тэлинэ Чайникова-Вахрушева

Вахрушев вухаль рэт эвэлт апрәң не

Тэнлуп тыләшн Ёмвошн «Торум Маа» тәхийн «У домашнего очага» әмәщ вер вәс. Щәта мойң мир апрәң вухаль не Наталья-Тэлинэ Чайникова-Вахрушева пила вэйтантийдсәт. Лүв 2023-мит одн ван хәтлуп тыләшн 60 тәла ювум сема питум хәтләл, постәслә. Наталья Николаевна Вахрушевәт йис вухаль рэт эвэлт, мәта хуятәт Кондинской мұвн Харым павыл (интәм Карым) кәрт эвэлт вәлләт.

Етнхотн Наталья Николаевна рәтләл олаңан путәртәс па хәншум непекәт лүңтәс. Щи олаңан имайл – Матрәна Панкратьевна «Девушка с Малой Юконды» киникайн па әңкел – Октябрина Панкратьевна путәрдәл непекә хәншәңән. Лын ләңхасәңән, дәлн Вахрушев рәтәл олаңан няврәмдәл па хилыдал уша ат версәт.

Әңкелн иса хәншсы, хутыса дыв рәтәл тывәс, Наталья вәнщәщел Анисья Васильевна Вахрушева олаңан хәншәс. Лүв ищи, Наталья Николаевна ай хилднәңәл иты, апрәң па каркам неңа вәс. Лүв пилд няврәмңән тәйс, пух па эви. Панкратий пухл, щит Наталья-Тэлинэ аңщәщел вәлмәл. Аңщәщел – Панкратий Михайлович Вахрушев – вой-хүд вәлпәсләты хәя вәс, лүв 1888-мит одн сема питәс. Әңкел Октябрина Панкратьевна Вахрушева ар ол няврәмәт вәндтуман рәпитәс. Лүв имайл Матрәна Панкратьевна Баландина-Вахрушева вулаң непекәң неңа вәс,

Ленинград вошн А.И. Герцен нәмпи институтн айдәт ех рәт ясаңа вәндтәс.

Наталья-Тэлинэ Николаевна ай пура олдәл олаңан путәртәс, хутыса енмәс, муй верәс. Ая вәлмәлн лүв ентәсты вер шеңк сәмәңа тәйс. Акәңдәлә сыр-сыр ернасәт ентәс, щи пәта әңкел дәмәтсухәт эвәлтмосты щәшкан сухәт эвтәс. Ипүш әңкелә имет емаңхәтл пәта фартук ентмәл. Щи сухл ентты пәта әңкел хурамәң вушлүм ернас эвәлтпүл эвтәс. Мосл лупты, хуты әңкиелн немәлт пурайн ән па дывәлтыйдсы, ән па сәңкийдсы, атум ясаңән ән па путәртыйдсы.

ЩИ пурайн ищи әңкел немәлт ән лупәс, әхәт па тәп лупәс: «Муя па ма нәңен дывәлтәты пилтәм, нәң мосты вера вәндтыйлдән». Ищиты етнхотн хәлүм классән вәндтыйлмәл пурайн хәншум сочиненияйл лүңәтсәлә. Щәта лүв хәншәс, хән вәна йил, әшколайн рәпитты пилт.

Әшколайл етшуптумал юпийн Наталья әңкелн

Новосибирск воша кооперативной торговля института бухгалтера вәндтыйдты китсы.

» *Ма щи пурайн ән нәмәссум, муй пәта тәм вер мәнәма мосл, ән па нәмәссум вух лүңәтты неңа йиты. Әхәт па тәм рәпатаём мәнәма шеңк нәтәс, ин вән унтас мәнәма тәл, – лупәс Наталья Николаевна.*

1990-2016-мит оләтн «Юрты Вахрушевых» крестьянско-фермерской тәхи тәйс. 2000-мит одн дыв «Торум Маа» музей тәхийн мира вәндтәты пәта вухаль хотәт па вой вәлпәсәт омәссәт. Щи ол ван хәтлуп тыләшн щи музей тәхийн пүпи якты хот ләщәтты вер вәс. Сүс мәрщи хотәт па вәлпәсләты щүңкәтверты мосәс. Ин щи верум хотәт интәм вәнты щи долыдәт.

Ищи 2000-мит одн лыпәт хойты тыләшн лүв «Ягоды Югры» тәхи пүншәс, дәлн увәс нөрүм мұвн енумты воньшумутәт енмәлты. Щи тәхи Ёмвош

пүңәлн вәл. Дыв хумәс-вәл, вүрты воньшумут, тохтәңвәл, щиживәл, мәрәх енмәлдәт. Щи верл пила арсыр кәсупсәта, вәндтупсәта яңхийл, хута арсыр тәхет эвәлт сыр-сыр ишәкты непекәтн мойләсы. Дыв хушәлә арсыр вошәт па тәхет эвәлт мойң мир юхтыйлдәт, вәнтләт, вәнтыйлдәт, хутыса увәс нөрүм мұвн воньшумутәт енмәлты рәхл.

Етнхота юхтум хәнне-хуятәт лүвәлә ар ям па хошум ясәңәт путәртсәт. Хәнты ики А.М. Константинов лүв пәтәлә әмәщ арәт арийс. Щәлдта хулыева мойң мир дәтутәң пәсана вохсәлә, хута дыв енмәлдтум воньшумутләл, воньшумутәң нянят дөты, епләң шай яньщты щир тәйсәт.

Мұң лүвәлә ищи ям ясәңәт китлүв, тәләңа-уяңа елды хотәң, ехләл, пила ат вәл. Тәм мосты, әмәщ верл елды ат тәлдә, увәс мұв воньшумутәт елды ат енмәлдәл.

Путәр хәншәс:
Надежда Вах

Геннадий Райшев. Ёмӓң тови

Тӓм ол ай кер тылӓщ олӓитумн Ёмвошн Геннадий Райшев хужожественной галерея хотн «Геннадий Райшев. Ёмӓң тови» немпи хурӓң ванлтупсы пӓншсы.

Тӓм ванлтупсы Геннадий Райшев 90 ола сема питум хӓтл вӓш эвӓлт постӓты хӓтл елпийн лӓщӓтсы. Вантӓ, Ас потты тылӓщ 18-мит хӓтӓлн олӓупн мутрайӓң хурӓт хӓншты хуят 90 ола лӓдн йис. Нӓйл ол юхды пӓда Ас потты тылӓщ 8-мит хӓтлӓн хурӓт хӓншты Россия мӓв заслуженной хӓннехӓ веккеши хӓв пӓнта шӓшмӓс...

Щиты «Геннадий Райшев. Ёмӓң тови» немпи ванлтупсыйн 1970-2010-мит олӓтн олӓупн па хӓншты йӓхн Югра тӓщӓң мӓвев-йиӓкев хурасӓт хӓват хурӓт хӓншман вӓлдӓт.

Ар пелӓк хурӓт тови пура олӓӓӓн лӓщӓтман вӓлдӓт. Вантӓ, катра йис пурайн шуши мирлӓв лупсӓт, товия йис – йилуп ол олӓитсы. Мӓвӓт-авӓт, йӓхиет-ваншиет па иса енумты ут тӓл эвӓлт нух верлӓлӓт. Лоньщ лулал, мӓвев хошма йил, ай ваншиет нухды вӓратлӓт, йӓхиет шува питлӓт, щӓлӓта па лыптӓт енумлӓт. Морты мӓв эвӓлт тухлӓң войт пӓрлӓлӓт, юханӓт нопӓтлӓт, лӓлты рӓв нюр хошум.

Ям арат хурӓт Геннадий Райшев ӓм йӓх щорхӓтты пура олӓӓӓн хӓншӓс. Ёмӓщ, хути щи вер лӓв ими хурас пилӓ арталӓл. Тӓта 2001-мит па 2003-

«Хӓтл» Ас-угорской театр ванлтупсыйн

мит олӓӓӓн «ӓм йӓх щорхӓтты пура» па «ӓм йӓх щорхӓтты пура вусты няр турн» немпи лӓщӓтум ванлтупсӓӓӓн эвӓлт вӓюм олӓпӓӓ хурӓт вӓлдӓт.

Щи тумпийн «Геннадий Райшев. Ёмӓң тови» немпи ванлтупсыйн ар хур хӓннехӓ мӓвев-йиӓкев кӓтн вӓдман нюр и хураспет. Щи олӓӓӓн ищи ар олӓпӓӓ хур шивӓлӓтты рӓхл.

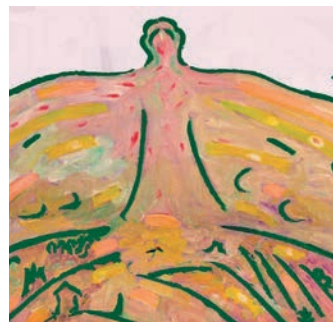
Г.С. Райшев хӓншум хурӓт шӓӓк мутрайӓӓт. Щитӓ антӓ ӓл олӓпӓӓ хурӓт, тӓта ипуляӓ нарӓсты сыйт па якӓт олӓпӓӓ хура пунман вӓлдӓт. Итӓх хурӓт пӓда вантман ныла, хути йис пурайн, хӓн мӓӓ вӓлупсӓв тӓлаӓтелн ант омсӓлтӓс, Тӓрум Ащев увӓс мӓва Тӓрум нявремӓт китсӓлӓ. Щи Тӓрум нявремӓт па иса йис шуши мир верӓт

Геннадий Степанович арсыр щирн олӓпӓӓ хура хӓншӓс.

Щӓлӓта ар пелӓк хурӓт мутрайӓӓ хӓннехӓ имет хурасӓт пилӓ хӓншӓс. Ими хурӓт хӓват Геннадий Райшев тӓлаӓ йис шуши мир вӓлупсы па сӓм лыпи нумсӓт пунӓс.

«Геннадий Райшев. Ёмӓң тови» ӓмӓщ ванлтупсы кашӓӓ хӓннехӓ вантты веритӓл. Ванлтупсы вӓщ тылӓщ 28-мит хӓтл вӓнта рӓпитты питлӓ. Щи тумпийн вӓн хуятӓт па нявремӓт пӓта тӓта ӓмӓщ мастер-классӓт лӓщӓтты питлӓйт.

Тови пура – щит мет амтӓӓ йилуп ол олӓитум пура. Вантӓ, мӓвев-йиӓкев па иса енумты ут нух кил па йилпа енумлӓ. Мӓӓ хӓнты мир поэтӓт тови олӓӓӓн хурамӓӓ лӓӓӓтты арӓт хӓншӓсӓт.

Г.С. Райшев хӓншум хур

Нуви сӓӓхум вошн вӓлты па ар ол мӓр Ас-угорской институтн рӓпитум ими, хӓнты моньщӓт, арӓт пилӓ киникайт хӓншты нӓ Р.К. Слепенкова (эви опращ немл Себурова) тови олӓӓӓн хурамӓӓ хӓншӓс:

Тови

Хӓтл хошум ара йис,
мӓвтел мира ӓмӓщ.
Вусты ванши сема питӓс,
семӓн ишӓк вантты.

Ас хур, Ас хур вӓтӓ йис,
кӓл ӓӓк, тӓл ӓӓк юпийн.
Лорӓт, мӓлӓӓт йиӓкка йисӓт,
мӓв тел мӓвӓӓ мелӓк.

Тӓл доньщ лулсы
хӓтлыенӓн, ов елпийн
мелӓк.
Тӓта, тутӓ ӓня лыптӓт сема
питты питсӓт.

Кӓртолӓӓӓн ай вой-лӓӓкет
сыӓӓа щи йисӓт.
Ёмӓщ вантты, ӓмӓщ хӓлтты!
Лӓӓцев щи ванемӓс.

(лыпӓт нуви тылӓщ
1998-мит ол)

Тӓм лопӓс лӓщӓтӓс:
Ирина Самсонова

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№5 (3641), 14.03.2024

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО-Югры

Редакция

ВРИО
главного редактора –
Рагимова Н.В.

Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Вах Н.И.

Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж **2166** экз.
Заказ **1047**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в
сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

12+

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций
не обязательно отражает
точку зрения редакции.